

Din Eğitiminde Yeni Bir Yaklaşım: Yeterlilik Modelleri ve Eğitim Standartları -Almanya ve Avusturya Örneğinin Türkiye'ye Uyarlanabilirliği-

Elif Medeni

Ars. Gör., Viyana Üniversitesi İslam Din Pedagojisi Bölümü Araştırma Görevlisi
Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Din Eğitimi Bilim dalı Doktora Öğrencisi
elif.medeni@univie.ac.at

"Eğitimde deneye ihtiyaç olmadığı ve birşeyin iyi veya kötü olacağına akıl ile ayırt edilebileceği düşünülür. Fakat bu kesinlikle bir yanılgıdır, eğitimde sırf kurgusal tekniklerin bizi bir yere vardırılmayacağını, deneyin kaçınılmaz bir koşul olduğunu, yaptığımız deneylerin çoğunda beklediğimiz etkinin tersini tecrübe ederek öğrendik."

(Kant 1983, s. 448)

Öz

Türkiye'de olduğu gibi diğer Avrupa ülkelerinde de din eğitimi tartışmaları güncelliğini korumaktadır. Bu makale Almanya ve Avusturya'da din eğitimi alanında yeni bir yaklaşım olan ve kapsamlı olarak tartışılan 'Yeterlilik Modellerinin' ve bunun devamı olarak 'Eğitim Standartlarının' geliştirilmesini ele almaktadır. Amaç, Almanya ve Avusturya'da yeterlilik modellerinin ve eğitim standartlarının gelişim sürecini ve konuyla ilişkin tartışmaları ana hatlarıyla sunmaktır. Bu iki ülkedeki aktüel din eğitimi uygulamalarını ve gelişmelerini Türk okurlarının bilmesi ve bu tecrübelerden esinlenmesi umulmaktadır. Yazar, Türkiye'deki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) dersine yeni bir bakış açısı sunmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Yeterlilik Modeli, Eğitim Standartları, Almanya, Avusturya

A New Approach in Religious Education: Competence Models and Educational Standards -A Conceivable Implementation of the German and Austrian Model in Turkey-

Substantial studies have been undertaken in Austria and Germany in order to enhance the quality of education in general and religious education in particular. This paper aims to analyze the developments of competence models and educational standards for religious education in the above mentioned countries by giving an overview of significant studies and current debates.

This is achieved through drawing a general framework of existing competence models and educational standards in the field of religious education. It is expected that the reader will get an insight into the current status of competence models and educational standards for religious education, particularly for Islamic religious education, and will be able to gain inspiration and experience from the German and Austrian cases. The writer also attempts to bring a new perspective on religious culture and deontology courses (Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi: DKAB) in Turkey.

Key Words: Religious Education, Competence Model, Educational Standards, Germany, Austria

Atıf

Elif Medeni, Din Eğitiminde Yeni Bir Yaklaşım: Yeterlilik Modelleri ve Eğitim Standartları -Almanya ve Avusturya Örneğinin Türkiye'ye Uyarlanabilirliği-, Marife, Yaz 2013, ss. 9-22

Giriş

Din eğitimi ve öğretimi tartışmaları, 11 Eylül olayları sonrası ve bilhassa modern çoğulcu toplumların hızla gelişmeleriyle, politik, bilimsel ve sosyal alanlarda önemini korumaktadır. Dünyada, din eğitiminde farklı yaklaşımlara, uygulanan modellere ve teorik tasarımlara rastlamak mümkündür. Tüm bu farklılıklar her ülkenin kendine özgü ulusal politikasını, azınlık çoğunluk ilişkisini ve en önemlisi toplumsal dini kimliğini ve bilimsel geleneğini yansıtmaktadır. Türkiye'de olduğu gibi diğer Avrupa ülkelerinde de din eğitimi tartışmaları güncelliğini sürdürmektedir. Almanya ve Avusturya'nın din eğitiminde önemli yasal farklılıkları olmasına rağmen politik, sosyal ve bilimsel benzerliklerin bulunması, ayrıca ortak tarihleri ve günümüzde kullanılmakta olan ortak dil sebebiyle, din eğitiminde de benzerlikler bulmak mümkündür.² İki ülke arasında, din eğitiminde, her ne kadar yapısal ve yasal bağlamda farklılıklar olsa da, gelenek ve içerik olarak birçok ortak nokta bulunmakta, ayrıca aynı eğitim teorisi ve felsefesine dayanılmaktadır. Almanya ve Avusturya'da din eğitimi alanında yeni bir yaklaşım olarak derinlemesi-

¹ Almanya'da din eğitimi eyaletlerin sorumluluğu altında olduğu için Almanya dahilinde din eğitimi uygulamasında strüktürel, konumsal ve yasal farklılıklar mevcut. Avusturya'da ise eyaletler arasında bu tarz farklılıklardan bahsetmek pek mümkün değil.

² Almanya'da yasal ve yapısal problemler sebebi ile İslam din dersi henüz iki eyalette yürürlüğe girmiş bulunmaktadır. Bazı eyaletlerde ise İslam din dersi hala proje statüsünde denenmekte ve yasal netliğe kavuşmuş değildir. Avusturya'da ise mevcut İslam yasasından dolayı Müslümanlar dinî cemaat olarak tanınmakta ve bunun getirdiği yasal hak olarak haftada iki saat İslam din dersi devlet okullarında 1982/83'ten bu yana yürürlükte. Avusturya'da İslam din dersi için bk. Akpınar-Medeni, *Ein Blick nach Österreich. Die Geschichte des islamischen Religionsunterrichts in unserem Nachbarland*, s. 19. Makaleye şu adresten ulaşılabilir: <http://files.schulbuchzentrum-online.de/onlineanhaenge/kostenlos/onl80178.pdf>. Almanya'daki gelişmeler için bk. Ucar-Bergmann, *Islamischer Religionsunterricht in Deutschland: Fachdidaktische Konzeptionen, Ausgangslage, Erwartungen und Ziele*.

ne tartışılan yeterlilik modelleri ve bunun devamı olarak eğitim standartlarının geliştirilmesi son on yıldır devam etmektedir.

Makalede, bahsi geçen iki ülkede sürmekte olan yeterlilik modelleri ve eğitim standartları tartışmalarının ana hatlarını çizmeye çalışacağız. Öncelikle, yeterlilik tartışmalarının arka planı ve gelişim süreci hakkında kısaca bilgi verilecektir. Bunun ardından kullanılmakta olan yeterlilik ve standart kavramı ve farklı tanımlamaları kaleme alınacaktır. Sonrasında ise yeterlilik modellerinden eğitim standartlarına doğru olan gelişmeler ve hedefler ana hatlarıyla izah edilecektir. Yeterlilik ve eğitim standartları eleştirilerinden değinildikten sonra, din dersi için yeterlilik yöneliminin gerekliliği ele alınacaktır. Ardından da İslam din dersi için mevcut yeterlilik modellerine değinilip, örnek olarak Berlin yeterlilik modelinin ana hatları okurlara sunulacaktır. Sonuç bölümünde ise kısaca yeterlilik modellerinin ve eğitim standartlarının hangi yönlerden Türkiye'deki eğitim sistemi ile bağdaştırılabileceği incelenecektir.

1. Yeterlilik Modellerinin ve Eğitim Standartlarının Gelişim Süreci

Uluslararası Öğrenci Başarısını Belirleme Programı PISA'nın³ (Program for International Student Assessment) 2000 yılı sonuçları, Avusturya ve Almanya'nın eğitim ve öğretim alanlarında büyük açıkları olduğunu göstermiş ve her iki ülke uluslararası sıralamada sonlarda yer almıştır.⁴ PISA, OECD'nin (Organization for Economic Cooperation and Development) yürütmekte olduğu uluslararası öğrenci değerlendirme projesidir. Değerlendirme sonuçları, 2000 yılından başlanarak, üçer yıl arayla yapılan sınavlarla elde edilmiştir. Öğrenciler üç alanda sınava tabi tutulmuşlardır: Reading literacy (2000), mathematical literacy (2003) ve scientific literacy (2006). Hedef kitlesi, 15 yaş grubu orta öğretim öğrencileridir. PISA anketinin sonuçları Almanya ve Avusturya'da PISA şoku olarak bilinen duruma ve bu ülkelerde eğitim sisteminin ağır bir şekilde eleştirilmesine neden olmuştur. Çarpıcı bulgulardan bir tanesi, öğrencilerin kökenleri ile başarıları arasında bağlantının olmasıdır. PISA'nın bulguları, Avusturya ve Almanya'nın eğitim politikası üzerinde ve bilim dünyasında büyük tartışmalara yol açmıştır. Aynı zamanda PISA şoku sonrası, okul eğitiminde, önce yeterlilik modelleri ve bu modellerin devamı olarak eğitim standartları yoğun bir şekilde tartışılmaya ve geliştirilmeye başlanmıştır. PISA şoku ile başlayan eğitim reformlarının merkezine "from input to output orientation" (girdi odaklı eğitimden, çıktı odaklı eğitime geçiş) prensibi atanmıştır. Girdi odaklı eğitim ve öğretimin merkezi, konu ve içeriklere yoğunlaşmış müfredattır. Dersin merkezinde, konu ve içerikler vardır, bu anlayıştan yola çıkarak metodlar seçilir ve ders işlenir. Çıktı odaklı eğitim ve öğretim ise öğrencinin belirli bir zamanda gördüğü dersten kazandığı gerçek yeterliliğe ve beceriye odaklanır.

³ Daha fazla bilgi için bk. Haymann, *Umdenken nach dem PISA-Schock. Das gesamtdeutsche Zentralabitur als Motor für den Wettbewerb im Bildungsföderalismus*.

⁴ Özet bulgular ve PISA testinin eleştirisi için bk. Lambert, *Wissenswertes über PISA und den Religionsunterricht. Eine Orientierungshilfe für Religionslehrerinnen und Religionslehrer*. Makaleye şu Adresten ulaşılabilir: <http://downloads2.bistummainz.de/4/390/1/11523848211740801.pdf>.

Çıktı odaklı anlayış, yeterlilik ve becerilerin sergilenebilir ve ölçülebilir olduğunu ve bu yeterliliklerin günümüz toplum yaşantısı için kaçınılmaz olduğunu savunur.⁵ Bu yeni prensip müfredatların tekrar gözden geçirilmesine ve konulardan ziyade, eğitim kalitesi için yeterliliklerin odak nokta haline gelmesine sebep olmuştur.⁶

Yeterlilik modelleri ve eğitim standartlarındaki reformlar, son yıllarda üniversitelerde, bilhassa eğitim bilimi ve din pedagojisinde araştırmaların odak konusu olmuştur. Müfredatlar, okul kitapları ve öğretmen yetiştirme programları, yeterlilik modeli ve eğitim standartları yaklaşımına göre kısmen yeniden düzenlenmiştir. Okullardaki pratik eğitim bu durumdan gittikçe daha çok etkilenmektedir. Örneğin ders metodları belirli yeterlilik ve becerileri göz önünde bulundurarak seçilmektedir veya sınav soruları, yeterlilikleri ölçebilecek şekilde tasarlanıp hazırlanmaktadır. Ayrıca bu yeni yaklaşımı uygulayabilmek için öğretmen ve öğretmenler, yeterlilik modelleri ve uygulanabilirliği üzerinde farklı kurumlardan ek formasyon dersleri almaktadırlar. Almanya ve Avusturya'nın eğitim politikası ise genel olarak okul eğitiminde yeni bir yönlendirme yapmaktadır. Bu bağlamda yeterlilik modellerinin ve eğitim standartlarının geniş çaplı uygulanabilmesi için uzun vadeli ve hususi, yapısal ve finansal bir planlamaya gidilmesi gerektiği saptanmıştır.

2. Yeterlilik ve Standart Kavramları ve Tanımlamaları

Yeterlilik odaklı din dersi, öğrencinin belirli bir öğrenim sürecinde aldığı ve toplumda kendi kimliğini oluşturup uyum sağlayacağı birikimi tanımlar. Literatürde yeterlilik kavramı farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Weinert'e göre yeterlilik "*Bireylerin sahip oldukları veya öğrenebilecekleri kabiliyetlere ve becerilere dayanarak, çözdükleri belirli problemlerin yanı sıra, farklı durumlarda kişisel çıkarlarını gözetmeksizin fark ettikleri toplumsal sorunları çözebilecek eylemleri seçme ve gerçekleştirme motivasyonudur.*"⁷ Bu tanıma göre yeterlilik kişinin karşılaştığı problemleri çözme eğilimi ve dispozisyonu (yönsemesi ve temayülü) olarak anlaşılmaktadır. Bahsi geçen problemler, kişinin dinî, sosyal ve özel hayatında karşılaştığı soru ve sorunlar olarak izah edilebilir.⁸ Bu problemler okulda din eğitiminde ders konusu olarak da öğrencinin karşısına çıkabilir. Kişisel yeterlilikler bilgi, anlama, tecrübe, motivasyon, beceri, kabiliyet gibi farklı faktörlerden etkilenmektedir. Diğer bir tanımlama ise Ziener'e aittir. Ziener'e göre beceriyi ölçmedeki⁹ veya değer-

⁵ Yeterlilik (Kompetenz) kavramının felsefi açılımı için bk. Benner, *Zur Bedeutung der Trias Unterricht-Wissen-Kompetenz*, ss. 131-134.

⁶ Bk. Klieme-Bulmahn vd., *Zur Entwicklung nationaler Bildungsstandards. Eine Expertise*, s. 11. Şu adresten ulaşılabilir: http://www.bmbf.de/pub/zur_entwicklung_nationaler_bildungsstandards.pdf.

⁷ Weinert, *Vergleichende Leistungsmessung in Schulen-eine umstrittene Selbstverständlichkeit*, s. 27 [Yazarın kendi tercümesi].

⁸ Örneğin modern yaşamda karşılaştığımız ahlaki soru ve sorunlar.

⁹ Yeterliliklerin hepsini okulda ve derste sergilemek veya ölçmek mümkün değildir. Kimi yeterlilikler (daha sonra Berlin Modeli'nde izah edileceği gibi) daha kapsamlı boyutları ile belirli durum ve ortamlarda öğrenci tarafından sergilenebilir veya kullanılabilir.

lendirmedeki maksat, dersle ilgili birikimi sorgulama değil, bu birikimi öğrencilerin gerçekte nasıl kullandıklarını görme ve yeterliliğe göre ölçmedir.¹⁰

Yeterlilik terimi her alan veya ders için (örneğin, din dersi) uyarlanabilir. Weinert'ın tanımında, bahsi geçen problemler için din dersi ele alındığında, öğrenci özel becerilere ve kabiliyetlere ihtiyaç duyar. Bu sebepten dolayı, problemin ve sorunun çözümünde öğrenciye gereken yeterliliği sağlaması için bir yeterlilik modeli tasarlanmalıdır. Yeterliliklerin öğrenimi, söz konusu alan için, bilginin sistematik inşasıyla başlar. Farklı modellerin ortak noktası, yeterlilikleri üç farklı boyutta tanımlamalarıdır: Bilgi, tutum ve tavırlar.

Bu boyutlardaki beceriler öğrenciye çeşitli problemleri ve soruları çözmelelerinde yardımcı olacaklardır. Öğrenci bu becerileri, güncel hayatta çeşitli olay ve durumlarda, bilinçli bir şekilde tatbik edebilmeli ve kullanabilmelidir. Bu üç boyutu bünyesinde taşıyan ve bu yaklaşımdan yola çıkan bir ders, yeterlilik odaklıdır. Yeterlilik kavramının temelinde kritik bir eğitim anlayışı yatmaktadır. Eğitim, nesne ve öznenin karşılıklı etkileşim süreci olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda daha çok pragmatik odaklı Anglo-Amerikan eğitim anlayışı, geleneksel Alman eğitim kavramının yerine geçmektedir. Yeterlilik yaklaşımı ölçülebilir olması ve belirli bir gaye amaçlamakla beraber Alman geleneğindeki klasik eğitim (Bildung) terimi ile bağdaşmamaktadır.¹¹

“Standart” kavramı Anglo-Amerikan dünyasında uzun zamandır kullanılmaktadır. Eğitim alanında standart kavramı, ilk kez İngiltere’de 1860’ta okulların başarılarına bağlı olarak bütçe dağıtımı için kullanılmıştır.¹² Günümüzde ise standart kelimesi uluslararası farklı manalarda kullanılmaktadır. Örneğin, İngiltere’de hâlâ geçmişten günümüze kadar süregelen ve bilhassa Thatcher iktidarının çıktı odaklı eğitim reformları neticesinde, başarıya dayalı standart kavramı kullanılmaktadır. Klieme ve ekibinin tanımına göre eğitim standardı “Okulun, belirli eğitim hedeflerini yerine getirmek için, öğrencilere öğretmesi gereken yeterliliklerdir. Eğitim standartları spesifikdir: Çocukların ve gençlerin belirli bir sınıfta hangi becerileri kazanmaları gerektiğini belirlerler”.¹³ Eğitim standartları, üç aşamaya bölünen becerileri tanımlar (minimum standart, orta standart, maksimum standart) ve böylece normatiflerdir.¹⁴ Minimum standarda tüm öğrencilerin ulaşması gerekir, aksi halde eğitimin ve öğretimin başarısız olduğu söylenebilir. Ders ve içerikler orta standartlardan yola çıkarak tasarlanabilir. Öğrencinin dinî ön bilgi ve tecrübesine bağlı olarak dersin ve öğretimin maksimum standarda ulaşması mümkün kılınabilir. Yine literatürde eğitim standartlarının farklı yönleri karşımıza çıkmaktadır. Eğitim standartları, disiplinler arası ortak çalışmalarla (Psikoloji, Pedagoji ve Didaktik) tasarlanan yeterlilik modelini temel alır.

¹⁰ Bk. Ziener, *Bildungsstandards in der Praxis: Kompetenzorientiert unterrichten*, s. 36.

¹¹ Bk. Benner, *Bildung–Theorie der Menschenbildung*, ss. 209-226.

¹² Bk. Klieme, *Zur Entwicklung nationaler Bildungsstandards. Eine Expertise*, s. 31.

¹³ Bk. Klieme, *Zur Entwicklung nationaler Bildungsstandards. Eine Expertise*, s. 19.

¹⁴ Bk. Klieme, *Zur Entwicklung nationaler Bildungsstandards. Eine Expertise*, ss. 9-10.

3. Yeterlilik Modelinden Eğitim Standartlarına Doğru Olan Gelişim Süreci

Yeterlilik modelleri ve eğitim standartları tartışmaları başlıca şu hedefleri esas almıştır: Okul eğitimi kalitesinin geliştirilmesi, eğitim kalitesinin ve sonuçlarının ölçülebilir hale gelmesi, eğitim standartlarının geliştirilmesiyle birlikte eğitmenlere ve öğretmenlere derslerinde ulaşmaları gereken hedefler açısından daha iyi bir oryantasyon sağlanması ve bunların dışında öğrencilerin öğrenim gördükleri alan ve konular, edindikleri yeterlilikler ile yaşam alanları arasında bir bağ kurmaları.

Almanya’da, yeterlilikler ve eğitim standartları ilk etapta temel dersler olan matematik, Almanca, yabancı dil ve fen bilimleri için geliştirilmiş olmakla beraber, ikinci etapta diğer dersleri de kapsamıştır. 2002 yılından itibaren, din eğitimi alanının da üstünde durulmuş ve bu alanda, öncelikle Protestan din eğitimi için yoğun araştırmalar yapılmaya başlanmıştır.¹⁵ Örneğin, Almanya Münster’deki Comenius Enstitüsü gibi bazı kurumlar yeterlilik modelleri ile ilgili farklı araştırma projeleri sürdürmüştür.¹⁶ Comenius Enstitüsü’nde çeşitli teorik tartışmalar yapılmış, birkaç yeterlilik modeli geliştirilmiş ve bu modeller üzerinde ilk deneysel testler uygulanmıştır.

Yeterlilik modellerinin devamı olarak eğitim standartlarının geliştirilmesi başlıca araştırma konusu olmuştur. Yoğun tartışmalar sonucunda Almanya ve Avusturya Eğitim Bakanlıkları ‘Eğitim Standartları’ adlı özel bilgilendirme kitapçıkları ve broşürleri yayınlamıştır.¹⁷ Bunlardan en etkili yayın Alman uzmanlar tarafından hazırlanan ‘*Zur Entwicklung nationaler Bildungsstandards. Expertise*’ adlı araştırma raporu olmuştur.¹⁸ Diğer derslerde olduğu gibi din dersi için de eğitim standartlarını oluşturmadaki ilk adım, bir dine veya mezhebe dayalı olan yeterlilik modeli tasarlamaktır. Burada yeterlilikler, somut dinin sistematüğünü yansıtmaktan ziyade, bireyin mensup olduğu din veya mezhepte öğrenebileceği becerileri yansıtır. İkinci adım, yeterlilik modelinin teorik açıdan konumlandırıldıktan sonra eğitim standartlarının tasarlanmasıdır. Yeterlilik modelleri öğrencilerin gerçek performanslarından yola çıkarken, eğitim standartları teorik olarak hangi yeterliliklerin belirli yaş gruplarındaki öğrenciler tarafından sergilenmesi gerektiğini belirler. Kısaca, eğitim standartları belirli eğitim süreçlerini (yarıyıl, yıl, ortaokul sonu gibi) hedefler.¹⁹

¹⁵ Bk. Albrecht, *Was gibt PISA religionspädagogisch zu denken?*, ss. 278-282; Bk. Benner, *Bildungsstandards und Qualitätssicherung im Religionsunterricht*, ss. 22-36. Makaleye şu adresten ulaşılabilir: http://www.theo-web.de/zeitschrift/ausgabe-2004-02/benner_endred.pdf. Bk. Gäfgen-Track, *PISA und der Religionsunterricht–oder neue Chancen für einen protestantischen Bildungsbegriff*. Makaleye şu adresten ulaşılabilir: <http://www.rpi-loccum.de/pisagae.html>.

¹⁶ Bunlardan üç önemli proje: RU-Bi-Qua, KERK/2 ve EuBiQua.

¹⁷ Bk. Institut für Qualitätsentwicklung im Bildungswesen, *Konzeption der Kultusministerkonferenz zur Nutzung der Bildungsstandards für die Unterrichtsentwicklung*.

¹⁸ Bk. Klieme-Bulmahn vd., *Zur Entwicklung nationaler Bildungsstandards. Eine Expertise*. Makaleye şu adresten ulaşılabilir: http://www.bmbf.de/pub/zur_entwicklung_nationaler_bildungsstandards.pdf.

¹⁹ Bk. Bundesministerium für Bildung und Forschung, *Zur Entwicklung nationaler Bildungsstandards. Expertise*, Makale için: http://www.bmbf.de/pub/zur_entwicklung_nationaler_bildungsstandards.pdf.

4. Yeterlilik Modeli ve Eğitim Standartları Eleştirisi

Din eğitiminde yeterlilik modeli tartışmasında, ilk zamanlarda sergilenen yeterlilik yaklaşımı ve standartlaşma önerisine ilişkin coşku ve heyecan, bazı bilim adamları tarafından eleştiriye tabi tutulmuştur. Bu araştırmalar, kısmen büyük finansal destek gerektirmiştir.²⁰ Bu bağlamda başta PISA testleri olmak üzere yeterlilik modelleri ve eğitim standartları gelişimleri, OECD tarafından, yani bir ekonomik işbirliği organizasyonu tarafından, düzenlenip desteklediği için eleştirilmiştir. Eleştiriler, bu yeni gelişmelerin klasik Alman eğitim kavramını (Bildung) tedrici değişime uğrattığını ve eğitimin daha ziyade işlevsel ve ekonomik bir fonksiyon üstlendiğini dile getirmişlerdir.²¹ Derslerde uygulanan yeterlilik yönlendirmesi bazı yazarlar tarafından eleştirel bir yaklaşımla değerlendirilmiştir. Bu yazarlara göre uygulanan yeterlilik yönlendirmesi, eğitiminin daraltılmasına ve bunun neticesinde dersteki işlevsel bilginin, beceri yaklaşımının naklettiği öğrenim sonuçlarına indirgenmesine sebep olmuştur.²² Bununla beraber dinî öğretim ve eğitim belirli beceri ve yeterliliklerin yanı sıra, algılanamayacak ve ölçülemeyecek birçok beceri ve yeterlikleri de kapsadığı için ayrıca bir eleştiri konusu olmuştur.²³ Ayrıca, din eğitimindeki manevi boyutun beceri veya yeterlilik ile ölçülemeyeceğine de dikkat çekilmiştir.²⁴

Yeterlilik modellerinde olduğu gibi eğitim standartları tartışmalarında da eleştirel sesler olmuştur.²⁵ Standartlaşmayı belirlemek için uzun süren, geniş çaplı ampirik (deneysel) testler gerekmektedir. Almanya'da ve Avusturya'da şimdiye kadar eğitim standartları için kapsamlı ampirik testler yapılamamıştır. Altrichter ve Posch Avusturya'da 2007 yılına kadar yapılmış olan eğitim standartlarıyla ilgili araştırmaları değerlendirmişlerdir.²⁶ Yazarlar analizleri sonucunda eğitim standartlarının yürürlüğe girmesinde farklı zorluklar tespit etmişlerdir. Örneğin; yapılan analizlerin sonucu, öğretmenlerin okul ve derste eğitim standartlarını uygulamada zorluk çektiklerini ve bu yeni yaklaşımı tam benimsemediklerini, yeni yaklaşımın henüz netliğe kavuşmadığını ve bir kavram kargaşası yaşandığına işaret etmektedir.²⁷ Böyle bir durum karşısında eğitim standartlarının din dersinde kullanılıp kullanılmayacağı sorgulanmalıdır. Bazı bilim adamlarına göre din dersinde yalnızca yeterlilik modelleri uygulanabilir ve buna eğitim standartları dahil edilemez. Daha öncede bahsedildiği gibi bunun temel argümanı din eğitim ve öğretimine birçok açıdan standartlaştırılmış bir formülün bulunamayacağıdır.²⁸

²⁰ RU-Bi-Qua/ KERK/2/ EuBiQua projeleri Alman araştırma toplumu (DFG) tarafından desteklenmiş ve finanse edilmiştir.

²¹ Bk. Wilhelm, *Was gibt PISA religionspädagogisch zu denken?*, ss. 278-282.

²² Bk. Brosziewski, *Von Bildung zur Kompetenz. Semantische Verschiebungen in den Selbstbeschreibungen des Erziehungssystems*, ss.119-134.

²³ Bk. Scharer, *Wenn das Herz am Output hängt. Kommunikativ-theologische und religionsdidaktische Überlegungen zu Bildungsstandards und Kompetenzorientierung in Religion*, ss.16-26.

²⁴ Bk. Schweitzer, *Bildungsstandards auch für die evangelische Religion?*, ss. 236-241.

²⁵ Örneğin, Altrichter-Heinrich, *Evaluation als Steuerungsinstrument im Rahmen eines "neuen Steuerungsmodells"*, ss. 51-64.

²⁶ Bk. Altrichter-Posch, *Analyse erster Erfahrungen mit der Implementation von Bildungsstandards, Erziehung und Unterricht*, ss. 654-671.

²⁷ Bk. Altrichter-Posch, *Analyse erster Erfahrungen mit der Implementation von Bildungsstandards, Erziehung und Unterricht*, ss. 664-669.

²⁸ Bk. Nipkow, *Pädagogik und Religionspädagogik zum neuen Jahrhundert, Bd. 1 Bildungsverständnis im Umbruch. Religionspädagogik im Lebenslauf. Elementarisierung*.

5. Din Dersinde Niçin Yeterlilik Yönelmesi Yapılmalıdır?

PISA şokundan sonra, müfredatların aşırı konu yüklü olması ve eğitim programının başarısız olması eleştiri konusu olmuştur. Bundan dolayı genel okul eğitiminin ve din dersinin becerilere göre yönlendirilmesi gereksinimi dile getirilmiştir. Dietrich Benner “Eğitim standartlarının devlet okullarındaki din eğitimi için gerekliliği üzerine” yazısında önemli tezler öne sürerek din dersinin devlet okullarında meşrulaşmasını ve modern, çoğulcu toplumlarda bir ihtiyaç olarak görülmesi gerektiğini savunmuştur.²⁹ Seküler bir toplumda din dersinin sabit yerini koruması için başta Dietrich Benner olmak üzere, uzmanlar tarafından farklı öngörüler sunulmuştur. Bunun yanı sıra belirli bir dine dayalı bir din dersinin yerine, gittikçe büyüyen çoğulcu bir topluma uyarlanacak genel bir etik ve değerler dersinin alınması da tartışma konusu olmuştur. Günümüz Avrupa’sında öğrencilerin niçin din dersine ihtiyaç duydukları ve çağdaş toplumda din dersinin öğrencilere ne gibi getiriler sunduğuna ve onlara nasıl katkıda bulunduğuna dair sorulara da aynı zamanda cevap aranmıştır.³⁰ Ayrıca Dietrich Benner yeterlilik yaklaşımı ile din dersinin kalite yönetiminin artacağını ve böylece okulda dinî eğitim ve öğretimin meşrulaşmasına katkıda bulunulacağını altını çizmiştir. Benner’e göre tıpkı diğer derslerde olduğu gibi, din dersinde de kalite ancak öğrencilerin aldıkları bilginin ve yeterliliklerin ölçülmesiyle öğrenilebilir.³¹

Okulda verilen din dersi okulun genel eğitim amacına ve misyonuna önemli bir katkıda bulunur. Dinî eğitim, öğrencilerini belirli bir vahye dayanan bir dinin bünyesine alarak onların kişilik oluşumuna katkıda bulunur ve onlara diğer dinleri izah ederek çoğulcu bir toplumda kendilerine yer edinmelerini sağlar. Çocukların yeni yeterlilikler kazanmaları daha okula girmeden önce başlar, okulda ve ardından meslek hayatlarında da devam eder. Beceri ve yeterlilik kazanımı böylelikle hayat boyu öğrenmeyi (life long learning) temsil eder. Derste yeterlilik kazanımının kurulumu sistematik ve kümülatif bir şekilde olmalıdır. Bu nedenle eğitim standartları sistematik bir şekilde yeterlilikleri düzenler, seviyeler halinde tanımlar ve böylece yeterlilik kazanımını netleştirir. Daha önce de belirtildiği gibi, eğitim standartları teorik olarak hangi yeterliliklerin hangi yaş gruplarındaki öğrenciler tarafından sergilenmesi gerektiğini belirlerken, yeterlilik modelleri öğrencilerin gerçek performanslarından yola çıkar.

Öğrenciler, kazandıkları bilgiler ile gerçek yaşam arasında ilişki kuramadıklarında, bu bilgiler onlara pek fayda sağlayamaz. Bu bilhassa Avrupa’da yaşayan göçmen Müslüman öğrenciler için büyük bir önem teşkil etmektedir. Yeterlilik modelinin işlevi, din dersinin hedeflerini somutlaştırmak ve öğrencilerin dinî kim-

²⁹ Benner din eğitiminde yeterlilik ve eğitim standartları yöneliminin gereksinimini vurgulayan argümanlar getirerek, devlet okullarında din dersi verilmesine meşruluk kazandırmak istemiştir. Detaylı bilgi için bk. Benner, *Bildungsstandards und Qualitätssicherung im Religionsunterricht*, ss. 22-36. Makaleye şu adresten ulaşılabilir: http://www.theo-web.de/zeitschrift/ausgabe-2004-02/benner_endred.pdf.

³⁰ Bk. Benner, *Bildungsstandards und Qualitätssicherung im Religionsunterricht*, ss. 26-28.

³¹ Bk. Benner, *Bildungsstandards und Qualitätssicherung im Religionsunterricht*, ss. 28-29.

likleriyle toplumda sağlıklı ilişki kurabilmelerini ve birer aktif birey olabilmeleri için gereken yeterlilikleri ve bilgileri sistematik olarak düzenlemektir. Ayrıca Avrupa'daki okullarda verilen İslam din dersinin, diğer dinî cemaatlerin ders kalitesine ulaşabilmesi için, öğrencilerin hangi beceri ve yeterlilikleri kazanacakları ve bunların nasıl ölçüleceği ve değerlendirileceği sorusu bilhassa önem kazanmalıdır. Bu yeni gelişen yeterlilik odaklı eğitimin didaktiği, yaşam ve amel dini olan İslam dininin temel prensiplerine de uymaktadır.

İslamiyetin ilk yıllarında insanlar, dinlerini özel bir teori veya eğitim yoluyla değil bizzat Hz. Peygamberin Sünnet'ini esas alarak öğrenmişlerdir. Müslümanlar, Peygamberi örnek alıp, hayatlarında önemli olan dinî ve ahlaki yeterlilikleri ve becerileri yaşayarak ve uygulayarak öğrenmişlerdir. Aynı zamanda, bazı ayetlerin nüzul sebeplerinin gösterdiği gibi, Kur'an, bir nevi Müslümanların güncel ve günlük yaşantılarında karşılaştıkları nice soru ve sorunlara cevap vermiştir.³² Günümüzde de din dersi, aynı prensibi uygulayarak, öğrencilerin bilgi ve tecrübe dünyasını kapsayıp dinî, kültürel, sosyal ve toplumsal soru ve sorunlarını çözmeye yönelmelidir.

Günümüz yaşantısı için gerekli yeterlilikleri sistematize etmek için bir yeterlilik modeline ihtiyaç vardır. Bu bağlamda, dinî eğitimin çoğulcu toplumdaki önemini, dinî bilgi ve öğreniminin okulda öğrencileri ne gibi konularda eğiteceğini ve buna ek olarak teolojik ve din pedagojisini ilgilendiren bazı soruların da tartışılması gerekir. Yeterlilik modeli, bir dinin normatif değerlerini tanımlamaya çalışmaktan veya belirli ders içeriklerini şart koştuktan ziyade, devlet okullarında verilen din eğitiminin çeşitli öğrenim düzeylerini kavramaya çalışır. Mevcut müfredatlar okul öğrenimine odaklanırken yeterlilik seviye modeli ile öğrencinin öğrenim seviyesi tespit edilir ve böylece öğrenci merkeze alınır.

6. İslam Din Dersi İçin Mevcut Yeterlilik Modelleri

İlk olarak Almanya'da Protestan din dersi için yeterlilik modelleri tasarlanıp tartışılmıştır. Bunun ardından, Katolik din dersine odaklı beceri modelleri için de ilk tasarımlar üzerinde çalışılmıştır. Ancak son yıllarda İslam din eğitimi için yeterlilik modelleri ve eğitim standartları söz konusu olmuştur. Örneğin; Almanya'nın Baden Württemberg ve Aşağı Saksonya eyaletlerinde İslam din dersi için ilk yeterlilik modelleri hazırlanmıştır. Baden Württemberg'de ikinci ile dördüncü sınıflara İslam din dersi için eğitim standartları programı uygulanmıştır. Bu programda yedi kapsamlı yeterlilik ilkesi geliştirilmiştir. Bunlar idrak ve anlama yeterliliği (ErkenntnisKompetenz), sorumluluk yeterliliği (Verantwortungskompetenz), konu ve branş yeterliliği (Sach-und Fachkompetenz), kişisel yeterlilik (Personale Kompetenz), sosyal yeterlilik (Soziale Kompetenz), metodik yeterlilik (Methodische Kompetenz) ve estetik yeterlilik (Ästhetische Kompetenz) olarak

³² Bk. nüzul sebebi: Mücadele 58/1-4; Ahzab 33/35.

tanımlanmıştır.³³ Bunun dışında dinî yeterlilikleri öğretmeyi amaçlayan örnek nitelikte çeşitli konu ve içerikler de kararlaştırılmıştır.

Aşağı Saksonya eyaletinde Eğitim Bakanlığının yeterlilik geliştirme önerisiyle İslam din dersi için müslüman akademisyen ve öğretmenlerden oluşan bir heyet tarafından kırk yedi sayfalık bir müfredat “*Kerncurriculum für den Schulversuch in der Grundschule Schuljahrgänge 1-4*” hazırlanmıştır.³⁴ Altı adet farklı yeterlilik öneren müfredat, birinci ile dördüncü sınıflar için tasarlanmıştır. Bu tasarı, yeterlilikleri sınıflara göre detaylı bir şekilde tanımlar. Almanya’daki her iki yeterlilik modeli için henüz ampirik testler uygulanmamış ve yeterlilik modellerinin uygulanabilirliği ve başarıları ölçülmemiştir.

Viyana Üniversitesi’nde³⁵, başka dinlerin ve mezheplerin de katıldığı (Katolik, Protestan, Ortodoks) kapsamlı bir FWF (Avusturya Bilim Fonu) projesinde her din ve mezhep için ayrı bir yeterlilik modelinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.³⁶ Proje koordinatörü ve ekibin bazı elemanları daha önce Almanya Berlin’deki RU-Bi-Qua projesinde çalışmışlar ve bu alanda bilimsel tecrübeye sahiptirler. Viyana Üniversitesi’nin, İslam Din Pedagojisi yüksek lisans programında, İslam din eğitimi için yeterlilik modeli ve eğitim standartları konusuyla ilgili bir çalışma grubu oluşturulmuştur.³⁷ Ayrıca yeterlilik modelleri ve eğitim standartları konusu, İslam Din Pedagojisi yüksek lisans programında seçmeli ders olarak verilmektedir. Ancak üniversitede, İslam din dersi için henüz bir yeterlilik modeli geliştirilememiştir.

İslam din dersi için bir başka yeterlilik modeli ise Chicago’daki IQRA Foundation tarafından tasarlanmıştır. Anglo-Amerikan dünyasında ilk defa IQRA kurumu İslam din dersi için bir yeterlilik modeli ve ayrıca eğitim standartları tasarlamaya çalışmıştır. Fakat bu kurum yeterlilik kavramını aşırı pragmatik yorumlamış ve bu yaklaşımı başarısız bir şekilde yürürlüğe koymuştur. Bu kurumun yeterlilik çalışması, öğrencilere yeni beceri ve yeterlilik kazandırmaktan ziyade onların ezber bilgilerini ölçmeye yönelik tasarlanmıştır ve olumsuz bir örnek olarak değerlendirilmelidir.³⁸

7. Berlin Yeterlilik Modeli

Yeterlilik modelleri, daha önce de söz edildiği gibi, tasarlandıkları ve işlendikleri ders ve alana (örneğin, matematik veya İngilizce) göre değişir. Din dersinde ise, yeterlilikler mezheplere göre değişebilir. Bu bakımdan farklı mezhep sistemlerinin ayrı modelleri vardır. Örneğin, Hristiyan dini için Protestan ve Katolik yeterli-

³³ Baden Württemberg eyaletindeki ve ordaki yeterlilik modeli için bk. http://www.islamindialog.de/GS_IslamR_bs.pdf.

³⁴ Aşağı Saksonya eyaleti için bk. <https://docs.google.com/viewer?url=http%3A%2F%2Fdb2.nibis.de%2F1db%2Fcuvo%2Fdatei%2Fkc-iru-2010.pdf>.

³⁵ Avusturya’daki genel gelişmeler için bk. Altrichter-Posch, *Die Diskussion um Bildungsstandards in Österreich, Journal für Schulentwicklung*, ss. 29-37.

³⁶ Bu kapsamlı proje için FWF’e (Förderung wissenschaftlicher Forschung) bir araştırma dilekçesi sunulmuştur. İlk dilekçe reddedilmiştir, ikinci dilekçe ise henüz sonuçlanmamıştır.

³⁷ Yazar, İslam din eğitimi yeterlilik modeli projesine dahildir.

³⁸ Bk. <http://iqrafoundation.com/standardized-testing/>.

lik modelleri mevcuttur.³⁹ Avrupa’da İslam din dersinin yürürlüğe girmesi ve İslam din pedagojisinin dayandığı felsefenin ve bilim geleneğinin geliştirilmesi birçok ülkede henüz çok yenidir. Bu sebeple Avrupa’daki İslam din pedagojisi, henüz yeterli teolojik ve din pedagojisi geleneğine ve birikimine sahip değildir. Ayrıca İslamî yeterlilik modellerinin geliştirilmesi daha başlangıç aşamasında olduğu ve henüz deneysel sonuçlar elde edilmediği için, Protestan din dersi için hazırlanmış ‘Berliner Kompetenzmodel’ (Berlin yeterlilik modeli) örnek olarak ele alınacaktır. Bu modeli oluşturan araştırmacı grubu yeterlilik ve eğitim standartları konusundaki tartışmalarda etkili olmuş ve eğitim standartları tasarımı için yeterlilikleri ölçmede ilk adımları atmışlardır.⁴⁰ Ayrıca Berlin çalışma grubu, yeterlilikleri farklı projelerde ampirik olarak test ederek eğitim standartlarının tasarlanmasında öncü olmuşlardır.⁴¹ Berlin yeterlilik modelini ve ampirik alt yapısını detaylıca ele almak başlıca makale konusu olacağı için burada sadece Berlin modelinin ana hatları ele alınmıştır.⁴²

Berlin yeterlilik modeline göre, öğrencilerin dinî yeterlilikleri; kendi dinleri dahilinde, diğer dinler dahilinde ve dinî alanlar dışında⁴³ öğrenmeleri ile gelişir. Tablo 1’de görüldüğü gibi Berlin modeli, dinî yeterliliği iki ana unsura ayırır: 1. Dinî yorumlama ve izah yeterliliği, 2. Dinî katılım yeterliliği. Bu ayırım, yeterliliği bilişsel ve sosyal problem çözme yeterliliği olarak görür.⁴⁴ Modelin kapsadığı unsurlar şunlardır: Algılama, tecrübe, dinî fenomenlerin konu edilip değerlendirilmesi, objeler ve içerikler (dinî yorumlama yeterliliği) ve bununla beraber toplumsal yaşamın bir parçası olma ve bireysel olarak dinî fenomenlere karşı kendi görüşünü bildirmedir (dinî katılım yeterliliğidir). Yorum yeterliliği, dinî unsurları olan fenomenleri algılamayı, tecrübe etmeyi ve yorumlamayı içerir. Derste kazanılan algı ve tecrübe birikimi bu fenomenleri değerlendirmeyi ve işlemeyi mümkün kılar.⁴⁵ Katılım yeterliliği, bir eyleme katılma ve bu eylemi çeşitli perspektiflerden kavrama becerisidir. Bu yeterlilik öğrencilere çeşitli dinî durumları ve fenomenleri, bireysel, toplumsal ve kamusal olarak değerlendirmelerini ve görüş bildirmelerini sağlar.

³⁹ İslam dini için ancak sünnî-şii ayrımı yapıp bu çerçevede ayrı bir yeterlilik modeli düşünülebilir.

⁴⁰ Bu heyetin üç elemanı şu an Viyana Üniversitesi’ndeki ‘Yeterlilik Modeli Projesine’ (ReBiKo) dahildirler.

⁴¹ Ampirik testler hakkında daha fazla bilgi için bk. Benner 2007 veya Comenius-Institut, *Zur Entwicklung von Bildungsstandards*, 2006.

⁴² Detaylı bilgi için bk. Benner-Krause vd., *Ein Modell domänenspezifischer religiöser Kompetenz. Erste Ergebnisse aus dem DFG-Projekt RU-BI-QUA*, ss. 141-156; Krause-Nikolova vd., *Kompetenzerwerb im evangelischen Religionsunterricht. Ergebnisse der Konstruktvalidierungsstudie der DFG-Projekte RU-Bi-Qua/KERK*, ss. 174-188; Nikolova-Schluß-Weiß-Willems, *Das Berliner Modell religiöser Kompetenz*, ss. 67-87. Makaleye şu adresten ulaşılabilir: <http://www.theo-web.de/zeitschrift/ausgabe-2007-02/12.pdf>.

⁴³ Örneğin film ve reklamlarda (medya) veya günlük hayatta karşılaştığımız sembollerde.

⁴⁴ Bk. Weinert, *Vergleichende Leistungsmessung in Schulen-eine umstrittene Selbstverständlichkeit*, ss. 17-31.

⁴⁵ Bk. Krause-Nikolova vd., *Kompetenzerwerb im evangelischen Religionsunterricht. Ergebnisse der Konstruktvalidierungsstudie der DFG-Projekte RU-Bi-Qua/KERK*, ss. 176-178.

Tablo 1

Dinî yorumlama ve izah yeterliliği	Dinî katılım yeterliliği
Dinî olay/fenomen ile şahsi tecrübe	Dinî alanlarda katılım tecrübesi
Dinî bilgiler	Dinî iletişim ve organizasyon şekilleri hakkında bilgi
Hermenötik yeterlilikler	Dinî katılım ve tecrübe imkânları hakkında fikir edinme/yorumlama/düşünme

Kaynak: Benner 2007, s. 144

Tablo 1'deki Berlin modelinde, ampirik testler sonucunda bazı değişiklikler yapılmıştır. Örneğin, ikinci düzeyde dinî bağlamda öğrencilerde olması gerektiği düşünülen tecrübeler daha sonra modelden çıkartılmıştır.⁴⁶ Tecrübeler, bu anlamda dersin önemli parçasını teşkil etse bile bireysel oldukları için değerlendirilemezler. Ayrıca ampirik testlerde tecrübenin yeterlilik ölçümü için önemsiz olduğu saptanmış ve sonraki tablodan çıkartılmıştır (Tablo 2). Tablo 1'de görüldüğü gibi üçüncü düzeyde öğrencilere öğretilecek dinî bilgiler vardır. Bu bilgiler iki ana unsur olan dinî yorumlama ve izah yeterliliği ve dinî katılım yeterliliği için farklı olmayacağından dolayı geliştirilmiş modelde kapsayıcı bir şekilde yer almıştır. Dinî bilgiler hermenötik yeterliliğe ve dinî katılım tecrübesinin yansımaya ve yorumuna etki eder. Dinî birikimler, bu üç düzeyde, izah yeterliliği alanında; yorum, bilgisel yeterliliklerin temelini oluşturmayı ve dinî konularda görüş bildirme yeterliliğini kapsamaktadır.⁴⁷ Tablo 2 Berlin modelinin geliştirilmiş halini yansıtmaktadır.

Tablo 2

Dinî yorumlama ve izah yeterliliği	Dinî katılım yeterliliği
Dinî Bilgiler	
Hermenötik yeterlilikler	Dinî katılım ve tecrübe imkânları hakkında fikir edinme/yorumlama/düşünme

Kaynak: Benner 2007, s. 144

Araştırma grubu Tablo 2'deki sistemi kullanarak Protestan din dersi için test soruları tasarlayıp lise öğrencilerinde test etmiştir.⁴⁸ Özet olarak, test sonuçları Berlin çalışma grubunun tasarladığı yeterlilik modelinin yeterlilik ölçümü için geçerli olduğunu saptamıştır. Bir sonraki aşamaya maddi sorunlardan dolayı geçilememiş ve eğitim standartları üzerinde çalışılamamıştır.

⁴⁶ Örneğin dinî ayinlerde ve mekanlarda kazanılan tecrübeler veya camilerde, belediyelerde, evlerde yapılan çeşitli etkinlikler (cenaze namazı, sünnet veya nikah merasimi gibi).

⁴⁷ Bk. Krause-Nikolova vd., *Kompetenzerwerb im evangelischen Religionsunterricht. Ergebnisse der Konstruktvalidierungsstudie der DFG-Projekte RU-Bi-Qua/KERK*, s. 177; bk. Benner, *Unterricht-Wissen-Kompetenz. Deutungs-und Partizipationskompetenz im Religionsunterricht*, ss. 123-138.

⁴⁸ Test enstrumenları ve sonuçları için bk. Benner-Krause vd., *Ein Modell domänenspezifischer religiöser Kompetenz. Erste Ergebnisse aus dem DFG-Projekt RU-BI-QUA*, ss. 145-155.

Sonuç

Eğitimde, çıktı odaklı eğitim ve öğretim modelini tetikleyen, bazı derslerde kötü sonuçlar saptayan PISA şoku olmuştur. Bu, Almanya ve daha sonra Avusturya'da eğitim sisteminin ve genel olarak eğitim kavramının sorgulanmasına sebep olmuştur. Bu yaklaşımlara dayanarak Türkiye'deki eğitimde, özellikle din eğitiminde, yeterlilik odaklı ders işlenmesinin verimli olup olamayacağı tartışılmalıdır.

Birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de din dersi bilimsel yöntemlerle yeterince incelenip araştırılmış değildir. Farklı ülkelerde yapılmış araştırmaları incelemek ve Türk eğitim sistemi için değerlendirmek mevcut din eğitimi anlayışına yeni bakış açıları getirecektir. Yeterlilik modeli ve eğitim standartları alışlagelmiş eğitim amaçlarının tekrar gözden geçirilmesine vesile olacaktır. Ayrıca, eğitim amaçlarına ulaşılması için din dersinde seçilecek metodların ve uygulanacak içeriklerin seçimi böylece yeniden gündeme getirilerek kritik bir analizden geçirilecektir.

Din dersi, Türkiye'de yasal ve örgütsel açıdan farklı olduğundan dolayı, yeterlilik modellerinin ve eğitim standartlarının, hangi yönlerden Türkiye'deki eğitim sistemiyle bağdaştırılabileceği incelenmelidir. Ayrıca din dersinin hedefindeki metodların tartışılması ve bu metodların verimliliği üzerine düşünülmesi gerekir. Bunun dışında, Türkiye'deki eğitim materyallerinin ve müfredatlar çıktı odaklı eğitim ve öğretime uyarlanması gerektiğinden, yeterlilik modellerine uygun eğitim araç gereçlerinin de araştırılması gerekmektedir. Din dersini değerlendirecek ampirik araştırmalar yapılmalıdır. Bu araştırmalar sonucunda müfredatlar yeniden yapılandırılmalı ve öğrencinin günlük yaşantısı ve gelecek hayatında bu bilgileri ne kadar verimli kullanabileceği sorgulanmalıdır. Öğrencilerin yıllarca kazandıkları din dersi birikimlerinin onların dünya görüşlerini nasıl etkileyeceği ve onlara ne gibi bir faydası olacağı, ayrıca öğrencilerin, öğrendikleri bilgi, beceri ve yeterliliklerle nasıl kritik bir bakış açısı kazanabilecekleri araştırılmalıdır. Gerek Avrupa'da, gerekse Türkiye'de yeterlilik tartışmasından faydalı sonuçlar alınması için, bu sorulara teorik ve pratik açıdan cevaplar bulunmalıdır.

Kaynakça

- Akpınar, Halid-Medeni, Elif, "Ein Blick nach Österreich Die Geschichte des islamischen Religionsunterrichts in unserem Nachbarland", *Grundschule, Westermann, Braunschweig*, S. 44/11 (2012), s. 19. Makaleye şu adresten ulaşılabilir: <http://files.schulbuchzentrum-online.de/onlineanhaenge/kostenlos/onl80178.pdf> (04.03.2013).
- Albrecht, Wilhelm, "Was gibt PISA religionspädagogisch zu denken?", *Katechetische Blätter*, S. 127 (2002), ss. 278-282.
- Altrichter, Herbert-Heinrich, Martin, "Evaluation als Steuerungsinstrument im Rahmen eines 'neuen Steuerungsmodells' im Schulwesen", *Evaluation im Bildungswesen*, Juventa, Weinheim 2006, ss. 51-64.
- Altrichter, Herbert-Posch, Peter, "Die Diskussion um Bildungsstandards in Österreich, Journal für Schulentwicklung", *Journal für Schulentwicklung*, S. 8 (2004), ss. 29-37.
- , "Analyse erster Erfahrungen mit der Implementation von Bildungsstandards, Erziehung und Unterricht", *Erziehung und Unterricht*, S. 157/7-8 (2007), ss. 654-671.
- Benner, Dietrich, "Bildungsstandards und Qualitätssicherung im Religionsunterricht", *Theo Web, Zeitschrift für Religionspädagogik*, S. 2 (2004), ss. 22-36. Makaleye şu adresten ulaşılabilir: http://www.theo-web.de/zeitschrift/ausgabe-2004-02/benner_endred.pdf (15.12.2012).

- , "Unterricht-Wissen-Kompetenz. Deutungs- und Partizipationskompetenz im Religionsunterricht", *Bildungsstandards. Instrumente zur Qualitätssicherung im Bildungswesen, Chancen und Grenzen-Beispiele und Perspektiven*, Schöningh, Paderborn 2007, ss. 125-138.
- , "Unterricht-Wissen-Kompetenz. Deutungs- und Partizipationskompetenz im Religionsunterricht", *Gott Lesen, die Welt begreifen. Religious Literacy*, Schöningh, Paderborn 2007a, ss. 69-82.
- Benner, Dietrich-Brüggen, Friedhelm, "Bildung-Theorie der Menschenbildung", *Handbuch der Erziehungswissenschaft*. Band 1. Schöningh, Paderborn 2008, ss. 209-226.
- Benner, Dietrich-Krause, Sabine vd., "Ein Modell domänenspezifischer religiöser Kompetenz. Erste Ergebnisse aus dem DFG-Projekt RU-BI-QUA", *Bildungsstandards. Instrumente zur Qualitätssicherung im Bildungswesen. Chancen und Grenzen-Beispiele und Perspektiven*, Schöningh, Paderborn, 2007, ss. 141-156.
- Brosziewski, Achim, "Von Bildung zur Kompetenz. Semantische Verschiebungen in den Selbstbeschreibungen des Erziehungssystems", *Soziologie der Kompetenz*, Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden 2010, ss. 119-134.
- Comenius-Institut, *Zur Entwicklung von Bildungsstandards*, Comenius-Institut, Münster 2006.
- Gägen-Track, Kerstin, "PISA und der Religionsunterricht-oder neue Chancen für einen protestantischen Bildungsbegriff", *Loccumer Pelikan*, Comenius Institut, Münster, S. 3 (2002), ss. 121-125. Makaleye şu adresten ulaşılabilir: <http://www.rpi-loccum.de/pisagae.html>, (10.01.2013).
- Haymann, Tobias, *Umdenken nach dem PISA-Schock*, Das gesamtdeutsche Zentralabitur als Motor für den Wettbewerb im Bildungsföderalismus, Tectum, Marburg 2005.
- <http://iqrafoundation.com/standardized-testing/> (30.01.2012).
- <https://docs.google.com/viewer?url=http%3A%2F%2Fdb2.nibis.de%2F1db%2Fcuvo%2Fdatei%2Fkc-iru-2010.pdf> (01.02.2012).
- http://www.islamimdialog.de/GS_IslamR_bs.pdf (01.02.2012).
- http://www.hu-berlin.de/pr/pressemitteilungen/pm0903/pm_090326_01 (24.12.2011)
- http://www.islamimdialog.de/GS_IslamR_bs.pdf (01.02.2013).
- <https://docs.google.com/viewer?url=http%3A%2F%2Fdb2.nibis.de%2F1db%2Fcuvo%2Fdatei%2Fkc-iru-2010.pdf> (01.02.2013).
- <http://iqrafoundation.com/standardized-testing/> (30.01.2013).
- Institut für Qualitätsentwicklung im Bildungswesen, *Konzeption der Kultusministerkonferenz zur Nutzung der Bildungsstandards für die Unterrichtsentwicklung*, Carl Link, Köln 2010.
- Klieme, Eckhard-Bulmahn, Engelhard, vd., *Zur Entwicklung nationaler Bildungsstandards. Eine Expertise, Bundesministerium für Bildung und Forschung BMBF*, Bonn/Berlin, 2009. Kaynağa şu adresten ulaşılabilir: http://www.bmbf.de/pub/zur_entwicklung_nationaler_bildungsstandards.pdf (01.03.2013).
- Krause, Sabine-Nikolova, Roumiana, vd., "Kompetenzerwerb im evangelischen Religionsunterricht. Ergebnisse der Konstruktvalidierungsstudie der DFG-Projekte RU-Bi-Qua/KERK", *Zeitschrift für Pädagogik*, S. 2 (2008), ss. 174-188.
- Lambert, Bernd, "Wissenswertes über PISA und den Religionsunterricht. Eine Orientierungshilfe für Religionslehrerinnen und Religionslehrer", ss. 1-18, Limburg, 2003. Makaleye şu adresten ulaşılabilir: <http://downloads2.bistummainz.de/4/390/1/11523848211740801.pdf> (05.03.2013).
- Nikolova, Roumia na-Schluß, Henning, vd., "Das Berliner Modell religiöser Kompetenz", *Theo-Web. Zeitschrift für Religionspädagogik*, S. 2 (2007), ss. 67-87. Makaleye şu adresten ulaşılabilir: <http://www.theo-web.de/zeitschrift/ausgabe-2007-02/12.pdf> (02.12.2012).
- Nipkow, Karl. E., *1 Bildungsverständnis im Umbruch. Religionspädagogik im Lebenslauf. Elementarisierung: Pädagogik und Religionspädagogik zum neuen Jahrhundert*, Bd.1, Gütersloh, München 2005.
- Scharer, Matthias, "Wenn das Herz am Output hängt. Kommunikativ-theologische und religionsdidaktische Überlegungen zu Bildungsstandards und Kompetenzorientierung in Religion", *Österreichisches religionspädagogisches Forum*, S. 18 (2010), ss. 16-26.
- Schweitzer, Friedrich, „Bildungsstandards auch für die evangelische Religion?“, *Zeitschrift für Pädagogik und Theologie*, S. 50 (2004), ss. 236-241.
- Ucar, Bülent-Bergmann, Danja, *Islamischer Religionsunterricht in Deutschland: Fachdidaktische Konzeptionen, Ausgangslage, Erwartungen und Ziele*, V&R unipress, Osnabrück 2010.
- Weinert, Franz E., *Vergleichende Leistungsmessung in Schulen-eine umstrittene Selbstverständlichkeit*, Beltz, Weinheim 2001.
- Ziener, Gerhard, *Bildungsstandards in der Praxis: Kompetenzorientiert Unterrichten*, Kallmayer Friedrich Verlag, Seelze 2006.